

VINCENT HLOŽNÍK. Niekoľko poznámok k jeho miestu v slovenských dejinách umenia.

Vincent Hložník (1919 – 1997) patrí k zakladateľským osobnostiam slovenského výtvarného umenia – v maľbe, grafike a predovšetkým v oblasti knižnej ilustrácie. Existuje niekoľko zásadných monografií o jeho tvorbe, od významných slovenských teoretikov. Ich záujem je dôkazom, že Hložníkovu dielo nesie v sebe potenciál, ktorý láka teoretikov pomerať sa s ním – popísať ho, zaradiť do dobového a historického kontextu, uchopiť jeho výtvarné princípy a duchovnú hĺbku. Je ale zarážajúce, čo konštatoval Radislav Matuščík ešte v roku 1969, že ak sa aj dielu Vincenta Hložníka dostáva teoretickej reflexie, tak ilustrácia v kontexte jeho diela zostáva prehliadaná. Dnes, v roku 2018 môžeme povedať to isté... na pulloch kníhkupectiev sa zatiaľ neobjavila Hložníková monografia venujúca sa knižnej ilustrácii aj napriek tomu, že patrí popri Martinovi Benkovi, Ľudovítovi Fullovi a mladšiemu Albínovi Brunovskému k jej najvýznamnejším tvorcom.

Vincent Hložník študoval na Vysokej škole umeleckopriemyslovej v Prahe (UMPRUM) v ťažkých vojnových časoch okupačného režimu Protektorátu Čechy a Morava. Aj napriek neľahkému obdobiu, ktorého ťažobu si niesol celý nasledujúci život, v pražskom umeleckom prostredí sa dostal do kontaktu s českým a európskym umením a predovšetkým s tradíciou českej ilustrovanej knihy. V roku 1942 sa vracia na Slovensko, vojnové a povojnové roky prežije v Martine a v Žiline. V roku 1952 ho vtedajší rektor novozaloženej Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave Rudolf Pribiš požíva učiť a viesť Oddelenie grafiky a knižnej ilustrácie, kde pôsobí do roku 1972. V období normalizácie musí školu a svojich študentov opustiť, kedy bol viac menej vypudený z ideologických dôvodov novým normalizačným vedením školy. Až do svojej smrti v roku 1996 žil v ústraní svojho ateliéru, napriek všetkému, v každodennom „hložníkovsky“ typickom tvorivom nasadení.

Knižná ilustrácia má s slovenskom výtvarnom umením špeciálne postavenie, ktoré odráža komplikovanú históriu našich kultúrnych dejín. Výtvarné umenie nikdy nebolo ich prirodzenou súčasťou, preto niet divu, že ilustrácia a knižná tvorba sa pre výtvarníkov stala vyhľadávaným a rovnocenným programom ich tvorby. Dialóg literatúry s výtvarným umením neraz nahrádzal neexistujúcu výtvarnú tradíciu. Pre slovenskú výtvarnú scénu sa knihy stávali galériami a intelektuálnymi salónmi.

Vstup Vincenta Hložníka na výtvarnú scénu úzko súvisí s generáciou slovenských nadrealistických básnikov. V jeho tvorbe sa objavili niektoré princípy surrealizmu, najmä tie vizionárske a nadreálne. Formálnou konštantou jeho tvorby bol predovšetkým expresionizmus a stretnutie s Picassovým dielom. Bolo pre neho iniciačným, nielen v niektorých ikonografických motívoch (picassovské cirkusové sužety), ale najmä v skladobnom princípe a v pevne budovanom tvare.

Potom aj východiskom jeho ilustrácii je pevná a istá kresba, ktorej typicky rozpoznateľný charakter si vystaval už v elévskych časoch. Ak k tomu pridáme komponovanie obrazu ako fantazijnej skladby (blízko surrealizmu), jeho dramatizovanie vo výraze hutnej linky a šrafúry, dá sa povedať, že takmer každou ilustráciou prekračuje hranice jej „žánrového obmedzenia“ ako „iba“ sprievodu knižného textu.

Prvé profesionálne stretnutie s knihou sa mu ponúкло už počas pražských štúdií. Boli to kresby pre obálky matičných vydaní *Sofoklovej Antigony*, ešte v roku 1940. O dva roky neskôr mu vo vydavateľstve Neografia vychádza až šesť titulov. Najrozsiahlejším je kresliarsky cyklus k trom dielom *Quo Vadis* od Adama Sienkiewicza (1942). Nasledovalo stretnutie s Jánom Smrekom, vtedy redaktorom Komornej knižnice Elánu, ktoré patrilo k tým osudovým. V tvorivej spolupráci a vo vzájomnom priateľstve vytvorili pätnásť titulov. Medzi nimi sa vyníma Kostrova *Ave Eva* (1943) s trinástimi perokresbami a *Havran* od Edgara Allana Poea (1943) s desiatimi tušovými perokresbami ako celostránkovými ilustráciami.

Odborná literatúra uvádza, že Vincent Hložník ilustroval vyše tristo titulov. Je ale pravdou, že k tým najvýznamnejším sa dostal už v priebehu v 50. a 60. rokov, kedy dozrel k svojej vrcholnej umeleckej forme. Boli to predovšetkým akvarelové perokresby ku knihe *Don Quijot* od Miquela de Cervantesa (1951), *Guliverove cesty* od Jonathana Swifta (1955), *Rozprávky* od Hansa Christiana Andersena (1956) a *Robinson Crusoe* od Daniela Defoea (1959). V tejto „sérii“ zavŕšil celostné, syntetické poňatie krásnej knihy, uplatňujúc poetickú asociatívnu skladbu – najmä v zmnožovaní motívov a nezvyčajných nadhľadov a podhľadov. Asociatívne združovanie uplatňuje aj v grafických ilustráciách, napríklad v *Príbehoch z Tisíc a jednej noci* (1959). Vrcholom grafickej línie v knižnej tvorbe je séria linorytov, kde sa opiera o motívy voľnej grafickej tvorby a vkladá ich do fantazijného konceptu ilustrácii v zbierke poézie Laca Novomeského – *Vila Tereza* (1963).

Za vrchol Hložníkovho ilustrátorského umenia sa považujú ilustrácie k *Božskej komédii* Danteho Alighierioho z roku 1964. Vytvoril tridsaťštyri záhlavných ilustrácií a v tom istom počte aj celostránkových ilustrácií – linorytov. Druhým vyvrcholením je kultové dielo európskej literatúry *Faust* Johanna Wolfganga Goetheho. Kniha vyšla v roku 1966, ale pripravoval sa na ňu takmer desať rokov. Nie je precenením, keď sa povie že, Hložníkov *Faust* nemá výnimočné postavenie iba v dejinách slovenskej ilustrácie, ale aj v konkurencii výtvarných interpretácií Fausta poprednými svetovými umelcami. V plnej miere, v technike suchej ihly, využil asociatívne združovanie motívov a svoj charakteristický vizionársky pátos. Nie sú len rovnocenným pendantom k jeho grafickej a maliarskej tvorbe, ale patria a mali by (!) k najdôležitejším kapiťolám našich moderných kultúrnych dejín.

Vincent Hložník aj napriek tomu, že text bol pre neho vždy zaväzujúcim, sa dokázal odpútať od predmetnosti vonkajšieho sveta. Práve na polarite pozemského a metafyzického vystavoval filozofický koncept svojej tvorby. Zmyselnú a neraz bolestivú realitu prekonával vo viacerých smeroch – v nadreálnom, vizionárskom, náboženskom, ale predovšetkým a zakaždým v univerzálne humanistickom.

Mgr. Beata Jablonská, PhD. — kritička a kurátorka.
Od roku 2014 prednáša na katedre teórie a histórie umenia
na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave.

